

Z individualno popravo in medvrstniškim vrednotenjem do boljšega znanja

Valentina MADJAR SITAR

Šolski center Novo mesto, Srednja zdravstvena in kemijska šola
valentina.madjar@sc-nm.si

Izvleček

Učitelja pri njegovem delu vodijo splošni cilji, določeni v katalogu znanja. Dijake, ki se v srednješolsko izobraževanje vključijo z različnim predznanjem in prilagoditvami, želi na različne načine čim uspešneje pripeljati do cilja. Na osnovi večletnega poučevanja, spremljanja dela dijakov in anketnega vprašalnika, ki ga je izpolnilo sto enaindvajset srednješolcev, ugotavljam, da ustrezna priprava na pisanje, čim več napisanih sestavkov, učiteljeva natančna povratna informacija o pisnem izdelku ter lastno motivirana individualna poprava prispevajo k boljši sporazumevalni zmožnosti.

Gljučne besede: izziv, ocenjevanje, poprava

Individual Correction and Peer Assessment Lead to Better Knowledge

The teacher is guided by general aims listed in the education programs. Pupils, enrolled in the secondary education system and with different background knowledge level and adjustments, are further educated as successfully as possible. Based on several years in teaching, assessing, evaluating, and the survey done by one hundred and twenty-one pupils, I have determined that suitable and thorough preparation for the writing comprehension, teacher's exact feedback and student's own motivation to correct their mistakes contribute to better communicative ability.

Keywords: challenge, evaluation, correction

1 Uvod

V dokumentu Srednje strokovno izobraževanje (2010) je opredeljeno, da je slovenščina temeljni splošnoizobraževalni predmet, pri katerem dijaki razvijajo in nadgrajujejo svojo sporazumevalno zmožnost in zmožnost pisanja v slovenskem knjižnem jeziku.

Učitelja pri poučevanju vodi cilj, da dijake čim boljše pripravi na zunanje preverjanje znanja (poklicno maturo) in nadaljevanje izobraževanja, vendar je hkrati postavljen pred izziv, kako slediti učnemu načrtu ter nadomestiti morebitni primanjkljaj iz predhodnega šolanja. Dijaki se v srednje strokovno izobraževanje vključijo z različnim predznanjem, zato učitelj v 1. letniku pred prvim pisanjem samostojnega besedila nameni več ur za preverjanje znanja (pripravo na ocenjevanje), ocenjevanje znanja in popravljanje. Namen prispevka je ugotoviti, ali s pisanjem skupinske in individualne poprave prispevamo k boljšemu znanju.

2 Priprava na pisanje in preverjanje znanja

V fazi preverjanja znanja učitelj zbira podatke o tem, kako dijak razume besedilo in navodila za pisanje, kako spreten je v pisanju, kje so morebitne vrzeli v znanju. Dijaku še pred ocenjevanjem nudi povratno informacijo o pisnem izdelku, o napakah, pomanjkljivostih, možnostih za izboljšavo.

Prvo obsežnejše besedilo, ki ga dijaki samostojno tvorijo, je pisanje vodene interpretacije, vezane na prebrano, torej znano literarno besedilo (domače branje), na primer Sofoklejeve Antigone. Pred tem več časa namenimo pripravi na branje, razumevanju prebranega besedila, njegovi analizi in aktualizaciji. Dijaki torej doma preberejo literarno besedilo, napišejo dnevnik domačega branja, ki zajema povzetek/obnovo, predstavitev književnih oseb, sporočilo in lastno mnenje o prebranem. Dijaki si pomagajo z različnimi viri, zato so si vsebine dnevnika bolj ali manj podobne, izjema je lastno mnenje o besedilu, osebah, dogodkih, s katerim izrazijo svoje znanje, vrednote in stališča. Na osnovi pisne predstavitve bralnega doživljanja si učitelj ustvari prvi vtis, kako dijak obvlada spretnost pisanja,

z vsebinsko analizo posameznih odlomkov pa ugotavlja, kako dijak besedilo razume. Dijaki se na pisanje pripravljajo z reševanjem nalog odprtega tipa, npr. s pisanjem krajših sestavkov, ter z nalogami zaprtega tipa, s katerimi utrjujejo pravopisna in slovnična pravila.

Pripravi na vodeno (v višjih letnikih tudi samostojno) interpretacijo učitelj nameni do tri šolske ure, odvisno od njegove presoje predznanja dijakov. Učenci dobijo preverjanje znanja z odlomkom iz obravnavanega besedila in navodili. Najprej se jim razloži, kaj sploh pomeni interpretirati odlomek, da ga ne enačijo z obnovo ali doživljajskim in domišljijjskim spisom. Učitelj jih opomni, da sledijo vprašanjem in odgovarjajo nanja, tako da povzemajo, razlagajo, utemeljujejo, vendar odgovorov ne označujejo s številkami, alinejami itn., saj pišejo pisni sestavek, pri katerem se upoštevata tudi koherentnost in kohezivnost besedila.

Dijake se opomni, da upoštevajo pravopisno in slovnično pravilnost, obseg in slog pisanja, nikoli ni odveč priporočilo, da pazijo na lepopis in čitljivost, sicer učitelj težko vrednoti. Učitelj jih seznani z najpogostejšimi napakami prejšnjih let, ki si jih nekateri zapišejo.

V nadaljevanju ponovi zunanjo zgradbo pisnega sestavka, da besedilo teče od roba do roba, da je razdeljeno na več odstavkov: uvod, jedro in zaključek, pri čemer je jedrni del vsebinsko najboljšežnejši in zato razdeljen na več odstavkov, ki naj bodo označeni z umikom v desno (Mejač Petek, 2006).

Pomembno je tudi ustrezno načrtovanje oziroma razporeditev časa, da preberejo odlomek in navodilo ter ju razumejo, naredijo osnutek, pišejo, na koncu preberejo za sabo in odpravijo morebitne napake.

V fazi priprave na pisanje učitelj zazna največ skrbi, pomislekov, vprašanj, šibkih področij, a da ne bi sklepala le na osnovi lastnih domnev, so dijaki reševali anketni vprašalnik, s katerim sem želela ugotoviti, ali so pisanju naklonjeni ali ne, na katerih področjih imajo največ težav, v kolikšni meri jim vaja v pisanju besedil pomaga pri napredku.

Z anketnim vprašalnikom, ki ga je izpolnilo 121 dijakov različnih letnikov in programov, sem ugotovila, da veliko dijakov pred pisanjem skrbi, kako bodo uspešni, saj je 41 % vprašanih ocenilo, da na

pisanje spisa niso dobro pripravljanih. V 1. letniku nekateri povedo, da so zadnji spis pisali v 6. razredu, da ne vedo, kako se pisanja sploh lotiti, da niso pisali interpretacij odlomkov, ampak spise na določeno temo. Na splošno dijaki niso preveč naklonjeni pisanju interpretacij, saj menijo, da ne razumejo odlomka ali navodila za pisanje (41 %), 26 % vprašanih je odgovorilo, da imajo slabo predznanje pravopisa, slovnice in sloga, kar posledično vpliva na oceno, ta pa zniža celotno povprečje ocen. Nekaj dijakov ima težave z obsegom, saj težko v eni šolski uri napišejo pisni sestavek v obsegu od 400 do 600 besed, malo manj dijakov je odgovorilo, da imajo težave z izražanjem, saj njihov materni jezik ni slovenščina.

Razlogi v prid pisanju so predvsem v tem, da se jim na pisanje interpretacij v smislu pomnjenja podatkov ni treba veliko pripravljati (57 %), 29 % vprašanih pa je odgovorilo, da pišejo radi, saj jim to omogoča izražanje lastnega mnenja.

Dijaki so odgovorili, da se pred pisanjem za oceno v šoli pripravljajo, tako da učitelj poudari glavne značilnosti zunanje in notranje zgradbe, poda vsebinske poudarke, pripravi preverjanje znanja, ki je podobno ocenjevanju, da se dijaki preizkusijo v pisanju, vendar je le 28 % dijakov, ki pred ocenjevanjem vedno napišejo svojo interpretacijo, 50 % je takih, ki interpretacijo napišejo pogosto, kar 20 % pa je takih, ki je ne napišejo nikoli.

Dijaku, ki je napisal pisni sestavek, učitelj nudi povratno informacijo, tako da sestavek prebere (ali ga prebere dijak), pohvali dobro zapisano ali komentira šibke točke, predlaga izboljšave, kar slišijo tudi dijaki, ki svojega besedila niso napisali.

Učitelj je pri vrednotenju pozoren vsebino, jezikovno pravilnost, slog in zgradbo. Zanima ga, kako natančno dijak upošteva navodila za pisanje, kako povzema dogajanje, razlaga o ravnanju književnih oseb in utemeljuje s primeri iz odlomka, kakšno je njegovo jezikovno znanje in ali je besedilo slogovno ustrezno.

Pogosto ugotavlja, da je dijak izpustil del navodil, naredil napako pri zvrstno-vrstni opredelitvi, vsebinsko nenatančno povzel odlomek, napisal pomanjkljivo razlago o ravnanju književnih oseb, iz odlomka izbral neustrezen primer utemeljitve, nejasno ali pomanjkljivo

podal svoje mnenje o zahtevani temi, izpustil življenjski primer za ponazoritev svojega stališča itn. Pri vrednotenju jezikovnega znanja po navadi izstopajo pravopisne napake, kot so napačna raba ločil (vejic, narekovajev v citatu), pisanje skupaj in narazen (zanikani glagol biti, predložne zveze), tudi napačen zapis besed (premene po zvenečnosti) ali izpuščanje črk (polglasnika, končnega glasnika), pri vrednotenju slovnične pravilnosti največkrat naleti na napačno rabo sklonov (mati, hči, moška imena), zamenjave nedoločnika in name-nilnika, neustreznega zanikanja glagola itn.

Dijaku, ki je resno pristopil k preverjanju znanja, učitelj še pred ocenjevanjem na lastnem primeru pokaže, kako lahko svoje besedilo obogati in izboljša, se izogne napakam ali je pozornejši nanje in jih poskuša pravočasno odpraviti. Toda anketa je pokazala, da 20 % vprašanih za vajo pisnega sestavka ne napiše.

3 Ocenjevanje znanja

Dijaki pišejo interpretacijo književnega besedila eno šolsko uro, v 4. letniku se pisanje podaljša na 60 minut, saj se navajajo na način pisanja, kot je na poklicni maturi, poleg tega pišejo vodeno ali samostojno interpretacijo neznanega književnega besedila (*Predmetni izpitni katalog za poklicno maturo – slovenščina*, 2015).

Dijaki si različno organizirajo čas pisanja. Večina jih najprej prebere odlomek in navodilo, nekateri takoj začnejo s pisanjem, zelo malo jih naredi osnutek. Anketa je pokazala, da 42 % vprašanih pred oddajo naloge besedilo še enkrat prebere in tako odpravi nekatere napake, drugim za to zmanjka časa. Anketa je tudi potrdila, da približno polovici vprašanih primanjkuje časa za pisanje, druga polovica ga ima ravno prav.

Čedalje več je dijakov z odločbo o usmeritvi, ki imajo prilagojene šolske obveznosti, od tega, da imajo podaljšan čas pisanja, da se jim omogoča krajši odmor, da imajo povečan tisk, pišejo na različni barvni predlogi ... Učitelj ocenjevanje organizira tako, da se prilagoditve v čim večji meri upošteva, vendar hkrati ne vpliva zelo na dinamiko pouka v oddelku.

4 Učiteljeva poprava in analiza

Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (18. člen, 2. alineja) pravi, da učitelj dijaka oceni in oceno vpiše v redovalnico najpozneje v sedmih delovnih dneh po tem, ko pisni izdelek dijak odda.

V ocenjenih pisnih izdelkih učitelj ustrezno označi napake, da dijak lahko prepozna pomanjkljivosti v svojem znanju. Dijak ima pravico do obrazložitve ocene (Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (18. člen, 4. alineja)).

Obdobje popravljanja pisnih izdelkov je, upoštevajoč, da učitelj v povprečju uči okoli 140 dijakov, zelo naporno. Tako kot pisanje zahteva od dijaka, da je sočasno pozoren na vsebino, povednozvezno sestavo, da upošteva pravopisno in slovnično pravilnost ter slogovno ustreznost, tako zahteva to tudi od ocenjevalca. Popravljanja pisnih sestavkov spisov se ne more enačiti z vrednotenjem in popravljanjem kontrolnih nalog zaprtega tipa, saj je zahtevnejše, dlje trajajoče, od ocenjevalca zahteva posebno zbranost in osredotočenost na več segmentov hkrati – vsebino, slog, pravopis, slovnicu, koherenco. Nema lokrat (pri slabših sestavkih) se v besedilo vrača in ga popravi, če se da, s čim manj posegi v besedilo. Nečitljiva pisava in šumi iz okolice, na primer v šolski zbornici, to še otežujejo.

Učitelj pisne izdelke popravlja na način, kot se ocenjuje druga izpitna pola na poklicni maturi. To pomeni, da se vrednotijo znanje in razumevanje (opredelitev odlomka glede na književno zvrst/vrsto, povzetek odlomka), razčlemba in razlaga umetnostnega besedila, predstavitev dejstev in stališč z utemeljevanjem s primeri iz besedila, sinteza in vrednotenje stališč, zgradba, jezikovna pravilnost in slogovna ustreznost (*Predmetni izpitni katalog za poklicno maturo – slovenščina*, 2015).

Učitelj v fazi ocenjevanja in popravljanja dijakom ves čas daje povratno informacijo o njihovi jezikovni zmožnosti, tako da pravopisne, slovnične napake jasno označi s korekturnimi znamenji, pri čemer je pozoren na (ne)ponavljanje raznovrstnih napak, v pisnem sestavku podčrta primere slogovne neustreznosti, predlaga zamenjan besedni red, pozoren je na pomensko razmerje med stavki, po potrebi na koncu komentira, kaj je bilo v spisu dobrega, kje vidi možnosti za

izboljšavo. Tako se dijake že od samega začetka pripravlja na končni preizkus, ki sledi ob zaključku izobraževanja.

Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da se dijakom zdi ocenjevanje strogo ali ravno prav strogo. Največ težav imajo s pravopisom (67 %), slovnico (51 %), vsebino (25 %), najmanj pa s slogovno ustreznostjo (20 %) in zgradbo (16 %), kar so tudi pričakovani rezultati.

5 Učenčeva poprava

Popravi namenimo od dve do tri ure. Učitelj najprej predstavi splošno analizo ali vtis o pregledanih pisnih sestavkih in morebitnih posebnostih. Tako na primer ugotavlja, da so vsi dijaki pravilno opredelili besedilo glede na literarno zvrst in vrsto, da so nekateri namesto povzetka odlomka pisali obnovo celotnega besedila, da so izpustili citirani primer iz besedila, svojega mnenja niso utemeljili z življenjskim primerom itn. Sledi skupinska poprava, pri kateri na tablo napiše ali projicira najpogostejše napake, ki so se pojavile pri več dijakih. Ti nato komentirajo napake ali pomanjkljivosti, na glas popravljajo in si primere napačne ali neprimerne rabe s popravki vred zapisujejo v zvezek. Učitelj nato razdeli popravljene pisne izdelke z ocenjevalnim listom, predstavi pravilne ali pričakovane odgovore in način točkovanja, dijaki imajo možnost zastavljanja vprašanj posamezno. Učitelj na osnovi konkretnega vprašanja pojasni, zakaj je nek odgovor ovrednoten z eno točko namesto z dvema, kaj se pričakuje, da bi dijak za nek odgovor dobil več točk. Pomembno je, da dijaki razumejo način vrednotenja in ugotovijo, da lahko z vsakim pisnim sestavkom več izboljšajo svojo jezikovno zmožnost, tako da so pozorni na pomanjkljivosti in napake.

Nato sledi pisanje individualne poprave. Najprej razmislijo, kako bi napako sami popravili ali izboljšali zapisano, če jim ne gre, svetujem delo v dvojicah (sošolec ali sošolka, ki je na njegovi levi ali desni strani). Na ta način krepimo razmišljanje in zmožnost popravljanja drug drugega; če jim vseeno ne gre, vprašajo učitelja. Ta med pisanjem poprave hodi po razredu, spremlja delo, spodbuja in po potrebi pomaga, razlaga, pojasnjuje. Na koncu učitelj pregleda, kdo je popravo naredil,

žal pa nima toliko časa, da bi vsem dijakom popravo še enkrat natančno pregledal. Ugotavljam, da dijaki popravo bolj ali manj redno delajo, takih, ki je nikoli ne naredijo, je 7 %. Dijaki so odgovorili, da jim pisanje poprave pomaga, da se zavedajo svojih napak (70 %), 40 % vprašanih pa je odgovorilo, da jim pomaga odpravljati napake.

Z individualno popravo in medvrstniškimi vrednotenjem se dijaki učijo odpravljati svoje napake in so pozorni na napake svojih sošolcev, hkrati pa se na osnovi dobrih primerov učijo prepoznati dobro napisano besedilo. Drug drugemu svetujejo, razlagajo, se poglobljajo, in ker se nekaterim dijakom zdi ta način ljubši in primernejši, tudi dobro sodelujejo. Pred naslednjim ocenjevanjem učitelj priporoča, da preberejo svoje prejšnje sestavke in si ogledajo, katere napake so delali, da jih ne bi ponavljali.

Pri svojem delu ugotavljam, da pisanje poprave prispeva k napredku pri zmožnosti pisanja, vendar je najbolj pomembna lastna motivacija za napredovanje. Pri dijakih, ki imajo resen namen, da izboljšajo svojo zmožnost pisanja, je napredek viden že v enem letu.

6 Izziv za učitelja ocenjevalca

Na osnovi večletnega opazovanja svojega poučevanja in spremljanja dela dijakov ugotavljam, da je pred učiteljem še vedno veliko izzivov.

Vsako leto je več dijakov s posebnimi potrebami, ki imajo odločbo o usmeritvi in s tem prilagoditve pri pouku in ocenjevanju, ki jih je učitelj dolžan upoštevati in organizirati pouk ter ocenjevanje tako, da je za vse prav. Skoraj v vsakem oddelku je dijak, ki ima katero od prilagoditev: ocenjevanje poteka v več delih, v jutranjih urah, med dejavnostmi, ki trajajo dlje časa, se omogočijo krajši odmori, čas pisanja se podaljša (tudi za 50 odstotkov), v testu naj bosta povečana tisk ali razmik med vrsticami, ključne besede naj bodo posebej označene (podčrtane), test naj bo natisnjen na papirju pastelne ali druge barve, pri ocenjevanju se upošteva določeno mero tolerance do napak pri zapisovanju, kar si vsak učitelj razlaga po svoje.

Dijaki, katerih materni jezik ni slovenščina, imajo pri pisanju interpretacije lahko velike težave. Nekateri so že bili vključeni v osnovnošolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji, zato jim v skladu z 2.

členom Pravilnika o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah ni treba znanja slovenščine izkazovati s potrdilom o opravljenem preizkusu znanja po Skupnem evropskem jezikovnem okviru na ravni A2 (Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah, 2018). Tisti, ki tega potrdila nimajo, opravljajo tečaj, ki ga organizira šola. Kljub opravljenem tečaju imajo lahko težave pri pisanju interpretacije, še posebej pri izražanju svojega mnenja in stališč, slovnični pravilnosti, pogosto jim tudi primanjkuje časa.

Popravljanje pravopisnih, slovničnih in slogovnih pomanjkljivosti je v primerjavi s popravljanjem koherence in kohezije lahka naloga. Vse več je namreč pisnih izdelkov, katerih povedi so pomensko in slovnično nepovezane ali slabo povezane, zato besedilo izgublja smisel, postane težko razumljivo, popravljanje pa zahteva veliko časa, tudi do dvajset minut za popravljanje ene pisne interpretacije. Delo otežuje še nečitljiva pisava, zato v izogib temu dijaki pišejo z malimi tiskanimi črkami.

7 Zaključek

V srednjo šolo se vključijo dijaki z različnim predznanjem, zato učitelj najprej ugotavlja morebitne vrzeli v znanju, ki jih nato v pomaga zapolniti v različnih fazah učnega procesa. V prispevku ugotavljam, da učiteljeva povratna informacija o pisnih izdelkih, skupinska poprava, najbolj pa pisanje individualne poprave s pomočjo medvrstniškega vrednotenja dijakom pomagajo odpravljati napake ali vsaj krepiti zavedanje o njih. Pri dijakih, ki so pisanju poprave naklonjeni, je napredek hitro viden, večji izziv ostajajo tisti, ki poprave ne želijo pisati, učiteljeve povratne informacije pa ne sprejemajo. Učitelj tako vedno znova išče načine za izboljšavo in napredek, dijake spodbuja in hkrati od njih pričakuje, da za dosego svojega cilja prevzamejo svoj del odgovornosti.

8 Literatura

- Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13441> (28. 3. 2023).
- Pravilnik o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah (2018). *Uradni list RS*, št. 30/18 in 22/20. Dostopno prek: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13433> (28. 3. 2023).
- Predmetni izpitni katalog za poklicno matura – slovenščina.* (2017). Ljubljana: Državni izpitni center. Dostopno prek: <https://www.ric.si/poklicna-matura/predmeti/prvi-predmet/slovenscina/> (28. 3. 2023).
- Srednje strokovno izobraževanje. Katalog znanja. Slovenščina.* (2010). Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje. Dostopno prek: <http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2017/programi/Ssi/KZ-IK/katalog.htm> (28. 3. 2023)
- Mejač Petek, L. (2006). *Književnost na poklicni maturi.* Zbirka nalog. Ljubljana: Mladinska knjiga.